

СУТНІСТЬ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСУ КОНЦЕНТРАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ СИЛАМИ ЛЮДСТВА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

У статті розкрито сутність прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства. Визначено його вплив на аналітичне забезпечення останнього.

Ключові слова: прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства, глобалізація, аналітичне забезпечення управління, ноосферний підхід.

Системна світова криза, яка сьогодні охопила майже усі сфери життєдіяльності людей, ставить під сумнів накопичені теоретичні знання. Адже, якщо економічна наука в її фактичному стані відповідає цілям її існування, якщо ж вона входить до стандарту вищої освіти багатьох професій управлінського характеру, то у світі повинен бути високий рівень життя людей. Для такої ситуації не є нормальним явищем криза. Коли ж вона виникає, то її першопричина – невідповідність соціології і економічної науки (як однієї з галузей соціології) потребам переважної більшості людей та завданням суспільного розвитку. За такого підходу актуальною є оцінка суспільних трансформацій кінця ХХ – початку ХХІ століття (однією з яких є прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства) та вивчення їх впливу на управління загалом і його аналітичне забезпечення зокрема.

Питанням сутності глобалізації та розвитку економічного аналізу в її умовах розробляли у своїх наукових дослідженнях Білорус О. Г. (вивчав сутність глобалізації) [1], Олійник О. В. (визначила шляхи розвитку економічного аналізу в умовах глобалізації) [6], Спільник П. (окреслив аналіз як інструмент глобального менеджменту) [7; 8] та інші вчені. Результати досліджень науковців позитивно вплинули на практику аналітичної роботи, проте стрімкий розвиток глобалізаційних процесів вимагає постійної їх оцінки та належної адаптації до них аналітичної функції управління.

Мета дослідження – розкрити сутність прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства та визначити його вплив на аналітичне забезпечення управління.

З кінця ХХ століття особливо відчутним стало прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства. Його наслідки суттєво впливають на економіку різних країн, інтегруючи їх у світову. У цьому контексті повністю погоджуємося з думкою професора Білоуса О. Г., який зазначив, що «головною особливістю розвитку світової економіки кінця ХХ — початку ХХІ століття стало небачене прискорення процесу глобалізації і глобальної інтеграції» [1, с. 225].

Попри те, що глобалізація як процес, обумовлений

природними законами, є об'єктивним явищем, управління нею має чітко виражений суб'єктивний характер. З метою оцінки впливу прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства на аналітичне забезпечення управління розглянемо генезу, сутність та перспективні напрями розвитку глобалізації.

У сучасному розумінні поняття «глобалізація» виникло у 80-х роках ХХ століття. При цьому важливо зазначити, що ще у 1987 році у бібліотеці Конгресу США не було книг з використанням у назві терміну «глобалізація». Це поняття завдячує своєю появою, як вважають, американському вченому Т. Левітту, який у журналі «Гарвард бізнес ревью» в 1983 у статті «Глобалізація ринків» окреслив ним «феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями» [10].

Подальший розвиток терміну «глобалізація» пов'язують з американським соціологом Р. Робертсоном, який у 1992 році в книзі «Глобалізація: соціальна теорія та глобальна культура» визначив останню як «двоєдиний процес перетворення загального в окреме і перетворення окремого в загальне» [11].

Сьогодні існують різні підходи до розуміння сутності глобалізації. «Ліві бачать у глобалізації встановлення панування таких міжнародних організацій, як МВФ і СОТ. Праві ставляться до глобалізації з насторогою. Дехто з них, наприклад націоналісти в різних країнах, вважають її виявом світового зла. Інші бачать у ній тріумфальний хід капіталізму по всьому світу» [12].

Професор Білорус О. Г., який спеціалізується на дослідженнях глобалізаційних процесів, під глобалізмом розуміє «завершену економічну меґасистему світового масштабу, в основі якої лежить нова система і структура продуктивних сил, нова висока глобальна комунікаційна технологія, глобальна валютно-фінансова система, глобальна власність ТНК, специфічні економічні відносини і особлива — глобальна організація виробництва і праці» [1, с. 16].

Разом з тим, «глобалізм — це система абсолютної економічної і політичної влади нових глобальних монополістичних корпорацій, які вийшли з-під

контролю націй-держав свого походження і базування. Вони маневрують фінансовим капіталом, обертаючи його на світовому ринку з «швидкістю світла» і, відмовляючись платити податки, посилюють експлуатацію багатьох країн і регіонів, у тому числі і своїх країн і народів» [1, с. 20]. Таким чином, «глобалізм — це деспотична політична, економічна і соціальна влада глобальних корпорацій» [1, с. 23].

Власну позицію щодо трактування терміну «глобалізація» оприлюднила ООН. Кофі Анан, Генеральний секретар ООН, у доповіді щодо роботи організації від 31 серпня 1999 року, зазначив, що «глобалізація – це загальний термін, що означає все більш складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами та ринками, який виявляється в розширенні потоків товарів, технологій та фінансових коштів, у неухильному зростанні та посиленні впливу міжнародних інститутів громадянського суспільства, у глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, у суттєвому розширенні масштабів транскордонних комунікаційних та інформаційних обмінів, перш за все через Інтернет, у транскордонному переносі захворювань та екологічних наслідків та у все більшій взаємопов'язаності певних типів злочинної діяльності» [5]. Поряд з тим, виступаючи в 1999 році в Гарвардському університеті, К. Аннан підкреслив, що об'єктивно «глобалізація економіки бачиться не як поняття, що відображає об'єктивну реальність, а як ідеологія хижацького капіталізму» [1, с. 14].

Один з провідних французьких філософів Ж. Бодріяр зазначає: «Глобалізація веде світ до все більшої дискримінації. Буде клас привілейованих — в основному з білої раси, хоч він може містити і представників інших культур. Тобто, будуть господарі створюваної мережі — грошей, інформації, технологій, — і будуть вигнанці, котрих абсолютна більшість. Іншими словами, глобалізація — це відхід від демократії, і нерівність буде наростати із загостренням демографічних проблем» [2, с. 10].

Прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства для вітчизняних підприємств створює як нові можливості (відкриття зовнішніх ринків), так і перешкоди (загострення конкуренції). При цьому для великих підприємств та ТНК глобалізація є сприятливим фактором, а для середніх та малих – створює загрози та небезпеки. Для останніх ООН рекомендує «інтегруватись у структури і мережі глобальних ТНК, ще більш посиливши їх потенціал і створивши для них ланцюжки матеріально-технічного забезпечення» [1, с. 152].

Динаміка прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства загострила фундаментальне протиріччя глобалізму – конфлікт між прагнення суспільства до соціального добробуту та інтересами суб'єктів господарювання, які усі свої зусилля підпорядковують отриманню фінансових вигод (надприбутків).

«Світ під тиском глобалізму невпинно перетворюється в глобальне суспільство в пропорції 10 : 90 (десять відсотків багатих і заможних, дев'яносто відсотків бідних). У доповіді ООН «Показники світового розвитку у 2000 році» сказано, що 1/6 населення світу володіє 80 % світового доходу, а 57 % населення Землі в 63 найбідніших країнах отримують лише 6 % світового доходу. Згідно з даними Світового банку, число людей, чий дохід

складає менше 1 долара в день (критичний мінімум встановлений ООН) перевищує 1,2 млрд. В останні роки, незважаючи на зростання світової економіки, світ не тільки не приблизився, а навіть віддалився від вирішення глобальної проблеми бідності» [1, с. 132].

Сучасній глобальній економіці притаманний особливий формат розвитку. Основні вектори її розбудови визначаються глобальними та транснаціональними корпораціями, кількість яких постійно зростає. Так «із середини 80-х років до кінця XX ст. кількість транснаціональних корпорацій зростає з 7 тис. до 40 тис. ... Обороти концерну ExxonMobil у 2000 р. (210 млрд. доларів США) майже досягнув обсягів економіки Швеції (228 млрд. доларів США), а концерну General Motors – Данії» [4, с. 9 - 10].

«У нових умовах глобальні корпорації прагнуть не лише формувати, а й контролювати глобальні ринки» [9]. «З 500 глобальних найкрупніших ТНК 407 належать країнам «великої сімки» (при цьому, сьогодні і на перспективу США залишаються єдиною супердержавою в світі. Їм належать біля 50 % з 500 найбільших глобальних корпорацій [1, с. 92]). Їх доля в світовій торгівлі технологіями і системним ноу-хау в галузі менеджменту складає 80 %. Сьогодні 300 найбільших ТНК володіють 25 % світового капіталу і забезпечують 79 % прямих зарубіжних інвестицій, 51 з 100 найбільших суб'єктів світового господарства вже представлені глобальними ТНК і лише 49 — національними економіками» [1, с. 127]. «Вже сьогодні 63 тис. транснаціональних корпорацій і 800 тис. їх філій контролюють більш як 66% міжнародних торговельних операцій» [1, с. 182].

Сучасні ТНК за своєю потужністю багато у чому перевищують можливості малих та середніх країн. «Якщо не брати до уваги 10 найбільших держав світу і 20 найбагатших, то сила інших 170 держав порівняно з силою перших 200—500 глобальних корпорацій є дуже малою. Сьогодні (2003 рік – пояснення наше - Ю. М.) загальні доходи першої десятки глобальних ТНК складають космічну цифру — біля 13 трильйонів доларів США, а їх активи — 35 трильйонів доларів США. Це вже не сотні, а тисячі мільярдів доларів. ... Виходить, що загальний дохід однієї середньої глобальної корпорації вищого рангу значно перевищує річний державний бюджет України, як територіально найбільшої європейської держави. Такою є надскладна реальна ситуація глобальної конкуренції» [1, с. 183].

При цьому переважна більшість ТНК реалізують політику агресивної боротьби проти слабких держав, яка втілюється у пригніченні національних товаровиробників за рахунок ефекту економії на масштабах виробництва.

Ситуація, що склалася, має два шляхи розвитку. Перший – конфронтація цивілізацій, яка спрямовує людство на самознищення. Другий – шлях ноосферного розвитку – побудови суспільства справедливості, де панують людський розум та колективний інтелект.

Питаннями ноосфери як якісно нового рівня організованості біосфери Землі займався В. І. Вернадський. Проте за життя видатного українського вченого «наукова думка виявилась слабкою порівняно з егоїстичною етикою політики лідерів класово-формаційної моделі глобалізації. Тому футурологічно актуальні розробки вченого по планетарних проблемах розвитку цивілізації

недооцінюються політологами, демографами, взагалі глобалістами, які орієнтуються на західні теорії і концепції модернізації, нехтуючи досвідом та науковими напрацюваннями провідних вітчизняних вчених» [3, с. 7].

Сьогодні питання застосування ноосферного підходу також є актуальними у зв'язку з загостренням кризових явищ. «Епоха глобалізації, розвиток продуктивних сил суспільства на принципах аморальності економіки і науки загалом виводять на перший план не питання прибутку, а проблеми збереження життя на Землі. Тому етико-ноосферна економіка відрізняється від загальноприйнятої пріоритетом інших цілей розвитку; довгостроковим, в масштабі тисячоліть горизонтом планування і розрахунків економічної ефективності» [3, с. 15].

«Майбутня ноосферна економіка, економіка людського розуму — чи не єдина позитивна альтернатива зляканої економічній глобалізації і глобалізму. Людство перед вибором: або воно стане єдиною світовою ноосферною сім'єю, або воно загине. Ці слова А.Тойнбі важко спростувати» [1, с. 110]. Відтак, «єдино прийнятною і безальтернативною системою глобального менеджменту є ноосферний стратегічний менеджмент, базований на ноосферній теорії і стратегії світового розвитку» [8].

Саме такому менеджменту і повинен бути підпорядкований аналіз. У цьому контексті досліджував економічний аналіз І. Спільник. Науковець зазначив, що вплив глобалізації на аналітичне забезпечення управління розширює сферу застосування аналізу вектором: «корпоративний рівень – галузь – регіон – національна економіка – транснаціональний – глобальний рівень» [8]. Також вчений звертає увагу на те, що протягом останніх десятиліть минулого сторіччя значної популярності набув світ-системний аналіз (світо-системний підхід), основоположником якого є американський економіст, історик і соціолог Іммануель Валлерстайн. З його точки зору, вихідною одиницею для аналізу процесів диференціації, інтеграції та соціальної еволюції є не окреме суспільство, а світова (глобальна) соціальна система, або світ-система, тобто «система, яка сама є світом» [7, с. 16].

«Історично склалося так, що макроекономічні процеси певною мірою «випали» з поля зору галузі знань, яка оформилась під загальною назвою «Економічний аналіз». Сформульовані економічним аналізом визначення власної мети, сутності, предмета та завдань, а також типологія його видів не заперечують, а скоріше залишають простір для

доповнення її змісту дослідженнями на мезо- і макрорівні. Заслугує на особливу увагу і характерна риса предмета економічного аналізу – дослідження причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ і процесів. Тобто, у теоретичних основах економічного аналізу задекларовано підхід щодо сфери дослідження явищ і процесів економічного характеру, крім того, констатується, що об'єктом економічного аналізу можуть бути як економічна система вищого порядку, так і окремо взятий суб'єкт господарювання, його напрями діяльності, підрозділи, функції тощо» [7, с. 14].

Вплив глобалізації на аналітичне забезпечення управління досліджувала і Олійник О. В., яка спираючись на необхідність підвищення якості аналітичної інформації, розробку нових методик економічного аналізу, стандартизації і уніфікації методичного забезпечення аналітичної роботи та її понятійно-термінологічного апарату, обґрунтувала доцільність системної трансформації економічного аналізу у частині: цільової спрямованості та практичної корисності; функціонального призначення; об'єктів; суб'єктів, технології та організації; методик економічного аналізу; формування циклу аналітичних предметів [6].

Таким чином, прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства суттєво впливає на його аналітичне забезпечення (табл. 1).

Серед основних напрямів розвитку аналізу в умовах глобалізації можна виокремити наступні: стандартизація та уніфікація процедур та методик аналізу; розширення об'єктів аналізу до світового господарства загалом.

Прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства є об'єктивно незворотнім, проте напрям його руху можна підпорядкувати або егоїстичним потребам обмеженої кількості капіталістів, що призведе до самознищення цивілізації (цей напрям проповідують країни Євро-Американського конгломерату), або суспільному добробуту (формуванню ноосферного підходу). Удосконалення аналітичного забезпечення управління при обраному першому шляху розвитку глобалізації пришвидшує настання негативних наслідків та процес деградації. Тобто, розвиток аналітичної функції менеджменту повинен бути підпорядкований ноосферному підходу, який вимагає в подальших дослідженнях зосередження уваги вчених на розширенні об'єктів аналізу до світового господарства загалом на основі загальноприйнятого та узгодженого понятійно-термінологічного апарату.

Таблиця 1. Вплив прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства на його аналітичне забезпечення

Основні особливості прискорення процесу концентрації управління виробничими силами людства	Вплив на аналітичне забезпечення управління
Збільшення кількості транснаціональних корпорацій	Стимулювання розвитку аналітичної роботи на великих підприємствах. Стандартизація та уніфікація процедур та методик аналізу
Тяжіння світової економіки до відкритості кордонів та зростання швидкості руху капіталу	Пришвиджується розвиток конкурентного аналізу
Формування системи глобального управління	Розширення об'єктів аналізу до світового господарства загалом. Формування загальноприйнятого та узгодженого понятійно-термінологічного апарату

Список літератури

1. Білорус, О. Г. Економічна система глобалізму [Текст] : монографія / О. Г. Білорус. — К. : КНЕУ, 2003. — 360 с.
2. Бодрияр, Ж. Інтерв'ю [Текст] / Ж. Бодрияр // Факты. — 12.06. — 2002. — С. 10.
3. Величко, М. В. Економіка и ноосфера. Научно-методологические основы государственного управления социально-экономическим развитием в условиях глобализации. Ноосферный (этико-экологический) подход [Текст] / М. В. Величко, В. В. Ефимов, Г. М. Иманов. - Санкт-Петербург : АНО ВПО «Смольный институт РАО, кафедра «Психологии, акмеологии, ноосферологии и педагогики». Изд-во МФИН, 2012. — 168 с.
4. Довбенко, М. Криза економіки – не криза науки [Текст] : монографія / Михайло Довбенко. — К. : ВЦ «Академія», 2009. — 304 с.
5. Доклад Генерального секретаря Организации Объединенных Наций о работе Организации на 54 Сессии Генеральной Ассамблеи [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.un.org/russian/document/gadocs/54sess/ch4-2.htm>
6. Олійник, О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін [Текст] : [монографія] / О. В. Олійник – Житомир : ЖДТУ, 2008. — 653 с.
7. Спільник, І. Економічний аналіз і виклики глобалізації [Текст] / І. Спільник // Економічний аналіз. — Випуск 3 (19). — 2008. — С. 14-17.
8. Спільник, П. Економічний аналіз як інструмент глобального менеджменту [Текст] / П. Спільник, І. Макарова // Економічний аналіз. — Випуск 3 (19). — 2008. — С. 59-60.
9. Galbraith, J. K. Economics and the Public Purpose [Текст] / J. K. Galbraith. Boston, 1973. — P. 123.
10. Levitt T. The Globalization of Markets [Текст] / Theodore Levitt // Harvard Business Review. — 1983. — May — June. — P. 92-102.
11. Robertson, R. Globalization: Social Theory and Global Culture [Текст] / Roland Robertson. — London : Sage Publications Ltd., 1992. — 188 p. — P. 25-31.
12. Robertson, R. Discourses of globalization: preliminary considerations [Текст] / Roland Robertson, Habib Haque Khondker. — SAGE Publications, 1998. — P. 25-40.

РЕЗЮМЕ

Мыскин Юрий

Сущность ускорения процесса концентрации управления производственными силами человечества и его влияние на аналитическое обеспечение управления

В статье раскрыта сущность ускорения процесса концентрации управления производственными силами человечества. Определенно его влияние на аналитическое обеспечение управления.

RESUME

Myskin Yuriy

The essence of management acceleration process and humanity concentration of the production forces and it's influence on the analytical support of management

The essence of management acceleration process and humanity concentration of the production forces are exposed in the article. It's influence on the analytical providing of management is defined.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2012 р.